

Kunnskap om naturverdiene er en forutsetning for å forvalte naturen på en bærekraftig måte. Derfor har Østre Toten kommune valgt å følge oppfordringen fra Stortingsmelding 58 "Om bærekraftig utvikling". Her var en av målsettingene at "alle landets kommuner skal ha gjennomført kartlegging og verdiklassifisering av det biologiske mangfoldet på kommunens areal i løpet av år 2003". Med dette heftet ønsker vi at beboerne på Østre Toten får et innblikk i resultatet.

NATUREN I ØSTRE TOTEN

Kjære sambygding!

Som en av de første kommunene i landet har Østre Toten fått en samlet oversikt over sjeldne naturtyper, planter, dyr og sopp innenfor kommunens grenser. Dette er informasjon som gjennom flere tiår er samlet inn av privatpersoner og ansatte ved universiteter og muséer.

Kartleggingen er utført etter en mal som Direktoratet for naturforvaltning har utarbeidet i nært samarbeid med flere kommuner. All informasjon som er samlet inn, er knyttet opp mot et bestemt geografisk område, - en lokalitet. Disse lokalitetene finner du derfor igjen, både i en egen database hvor lokalitetene er beskrevet, og på kommunens digitale kartverk, hvor lokalitetens avgrensning er inntegnet. Dette gjør at informasjonen er blitt lett tilgjengelig og enklere å bruke i den lokale forvaltningen.

Vi vil takke for et godt samarbeid med grunneierorganisasjonene i Østre Toten, som har bidratt aktivt i dette arbeidet. Det ligger nå til rette for at kommunen, så vel som enkeltgrunneiere, kan forvalte vår felles natur på et sikrere faglig grunnlag.

Vennlig hilsen

Tor Finstad

Ordfører i Østre Toten kommune

Litteratur

For de som vil fordype seg mer i dette temaet, finnes det en god del litteratur som kan anbefales.

GENERELL LITTERATUR OM NATURKARTLEGGING

Direktoratet for naturforvaltning 1996. Viltkartlegging. DN-håndbok 11. 112 s.

Direktoratet for naturforvaltning 1999a. Kartlegging av naturtyper. Verdsetting av biologisk mangfold. DN-håndbok 13-1999.

Direktoratet for naturforvaltning 1999b. Nasjonal rødliste for truede arter i Norge 1998. DN-rapport 1999-3. 162 s.

Fremstad, E. 1997. Vegetasjonstyper i Norge. NINA Temahefte 12. 279 s.

Moen, A. 1998. Nasjonalatlas for Norge. Vegetasjon. Statens kartverk, Hønefoss.

SPESIELL LITTERATUR OM BIOLOGISK MANGFOLD PÅ ØSTRE TOTEN

Bjørndalen, J.E. & Brandrud, T.E. 1989. Verneverdige kalkfurusvogler. II. Lokaliteter på Østlandet og Sørlandet. Direktoratet for naturforvaltning, Trondheim.

Brandrud, T.E. 2000. Kalkfurusvogler ved Kile (Enge Store 4) på Østre Toten. Biologiske undersøkelser. NINA. Notat

Gaarder, G. 1992. «Blåkløkkevikua» - snart en saga blott. Artsrike slåtteenger og beiter på Østre Toten. Totn Årbok 1992: 115-123.

Gaarder, G. 1999. Botaniske undersøkelser av kulturlandskap i sørvest-Oppland i 1998. Miljøfaglig Utredning, rapport 1999:15.

Gaarder, G. 2000. Biologisk mangfold på Østre Toten. Miljøfaglig Utredning, rapport 2000:15

Gaarder, G., Larsen, B.H. & Østbye, T. 1991. Flora og faunaregistreringer på Totenaasen. Fylkesmannen i Oppland, miljøvernavdelinga. Rapport nr 1/91.

Kielland-Lund, J. 1998. Botaniske registreringer på naturbeiter og slåtteeng i Oppland. Fylkesmannen i Oppland, landbruksavdelingen.

Korsmo, H. & Svalastog, D. 1994. Inventering av verneverdige barskog i Oppland. NINA Oppdragsmelding 262.

Kristoffersen, H.P. & Rekdal, Y. 1990. Vegetasjonskart. Totenaasen. NIJOS.

Larsen, B.H. 1984. Vegetasjon og fuglefauna i Risdalen, Østre Toten. Upubl. hovedoppgave i Natur- og miljøvern ved Tdh.

Larsen, B.H. 1985. Status for fuglelivet i Totenvika, Østre Toten. Samlerapport for perioden 1978-1983. Fugler i Oppland 1985.

Lindblad, I. 1996. Skogområder i Øst-Norge registrert av Siste sjanse. NOA-rapport 1996-1.

Resvoll-Holmsen, H. 1952. Om planteveksten på Toten. I: Røste S. (red.) Totens bygdebok. Bind I: 113-136. Oslo.

Østbye, T. 1982. Arealdisponeringsplan for Totenvika-Balkeområdet, ut fra naturgrunnlaget. Upubl. fordypningsoppgave ved Tdh.

Østbye, T. 1985. Vindflomyra, Østre Toten og Hurdal kommune. Vegetasjon og fugl. Upubl. inventeringsoppg. ved Tdh.

Viktige ordforklaringer

BUFFERSONE

En buffersone er et område rundt en verdifull lokalitet, som skal skjerme lokaliteten mot uønskede effekter som f.eks. forurensning, grøfting, innsyn og endringer i lokal klima. Noen lokaliteter trenger en buffersone som får ligge mest mulig urørt, mens andre er avhengig av skjøtsel i buffersonen. Eksempelvis kan det være nødvendig å opprette en buffersone der det ikke skal utføres flatehogst for å forhindre stormfelling inn i lokaliteten.

NATURSKOG

Dette er fleraldret skog som er naturlig forynget og uskjøttet. Et ofte brukt krav for å kunne kalle et område for naturskog er at det skal tilfredsstillende minst 2 av følgende 4 kriterier: 1 – det er forholdsvis høy gjennomsnittlig øvre trealder (for det aktuelle treslaget), 2 – skogen er fleraldret, flersjiktet og med naturlige glenner, 3 – det er et betydelig innslag av død ved i alle nedbrytningsstadier, 4 – det er registrert kontinuitetskrevede signalarter/rødlistearter.

NØKKELEMENT

Dette er element av stor verdi for mangfoldet. I skog gjelder det bl.a. gamle, grove trær, hule trær, bergvegger, grove steinblokker og kilder. I kulturlandskapet kan det være store tuntrær, dammer, åkerholmer og små bekkedrag.

RØDLISTE

Bruken av såkalte rødlister har blitt et sentralt verktøy i arbeidet med bevaring av biologisk mangfold. Formålet har vært å få en faglig basert inndeling av arter etter grad av sjeldenhet og truet/tilbakegang på internasjonalt og nasjonalt nivå. Det begynner dessuten å komme enkelte regionale/fylkesvise lister. Rødlistede arter deles inn i følgende kategorier:

Ex : Utryddet (extinct). Arter som er utryddet som reproduserende bestand.

E : Direkte truet (endangered). Arter som er direkte truet og som står i fare for å dø ut i nær framtid.

V : Sårbar (vulnerable). Arter med sterk tilbakegang, og som kan gå over i kategorien direkte truet hvis de negative faktorene fortsetter å virke.

R : Sjelden (rare). Sjeldne arter som ikke er direkte truet eller sårbare, men som har liten bestand eller spredt og sparsom utbredelse.

DC : Hensynskrevende (declining, care demanding). Arter som ikke tilhører kategoriene ovenfor, men som pga. tilbakegang krever spesielle hensyn og tiltak.

Innhold

BIOLOGISK MANGFOLD	4
KARTLEGGING AV BIOLOGISK MANGFOLD	5
NATUR I ØSTRE TOTEN	6
NATURTYPE: SLATTEENGER	10
NATURTYPE: NATURBEITEMARK	11
NATURTYPE: KALKSKOG	12
NATURTYPE: GRÅOR-HEGGESKOG	13
NATURTYPE: URSKOG/GAMMELSKOG	14
NATURTYPE: DAMMER	15
OPPLEVELSE AV NATUR	16
VIKTIGE ORDFORKLARINGER	18
LITTERATUR	19

Utgiver: Østre Toten kommune
Trykk: Vizuelli as
Innhold og preprint: Miljøfaglig Utredning AS
Alle bilder: Thor Østbye

Biologisk mangfold

Det finnes utrolig mange arter av dyr, planter, sopp og mikroorganismer. Innenfor hver art varierer arveanleggene mellom de forskjellige individene. I tillegg varierer livsmiljøene til artene. Biologisk mangfold er en felles betegnelse for alle disse formene for variasjon. Det er en stor utfordring å ta vare på biologisk mangfold slik at også framtidige generasjoner kan ha nytte og glede av naturens mangfold.

Hvilke arter som finnes på ulike lokaliteter er bestemt av viktige naturbetingelser som f.eks. klima og geologi og av naturlige og menneskeskapte forandringer. Artsinnholdet på en bestemt lokalitet kan derfor variere over tid. Områder med noenlunde like betingelser vil kunne inneholde mye av de samme artene, og dette gjør at natur i større eller mindre grad kan inndeles i naturtyper. En slik inndeling gjør det mulig å skille det verdifulle fra det mindre verdifulle, med tanke på biologisk mang-

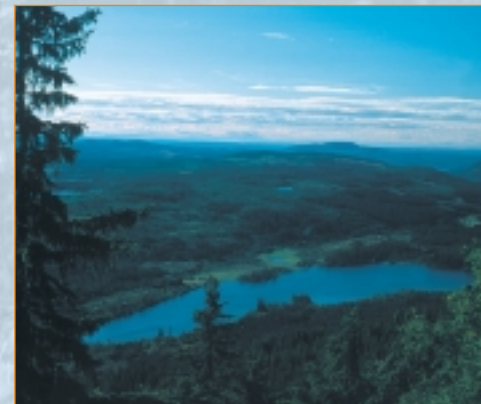
fold. Årsaken til at et område er mer verdifullt enn et annet, kan være at det er spesielt artsrikt eller at det er et leveområde for sjeldne eller truede arter. Men bevaring av biologisk mangfold betyr ikke bare at en skal ta vare på de enkelte artene, men også variasjon av naturtyper, selv om disse ikke nødvendigvis er spesielt artsrike eller inneholder truede arter.

På Østre Toten er det kartlagt områder som regnes for spesielt betydningsfulle for det biologiske mangfoldet, mens mindre betydningsfulle er utelatt. Nyere naturundersøkelser har avdekket at flere vanlige naturtyper på Østre Toten er nasjonalt sjeldne, som f.eks. de aktivt brukte seterområdene på Totenåsen. Andre naturtyper er derimot sjeldne her, men finnes i rikt monn i andre deler av landet. Kartleggingen har gitt grunneiere og myndigheter en god oversikt over biologisk mangfold, og en bedre mulighet til å ta hensyn.

Langs denne ruta er det mulig å oppleve varierte og artsrike kantsoner, med rester av engflora fra Lena til Kraby. På Kraby ligger et par dammer i åkerlandskapet, med salamandre og interessant planteliv. Østre Kraby har en spesielt rik flora av planter knyttet til de gamle gardstunmiljøene øst for låven. Nord for Rv. 33 ligger Gile,

som tidligere er omtalt, og langs vegen mot Tetten er det ei velholdt og pent bevart slåtteeeng i en hage på Brunsberg, helt inntil vegen. Både langs vegen ved Apelsvoll, på Li og på Tømmerhol ligger det nye og

gamle dammer som ikke er nærmere undersøkt, og langs vegen fra Tømmerhol ned mot Hoff vokser bl.a. engstorkenebb fortsatt sparsomt i vegkanten – ei vakker engplante, som nå bare finnes et par steder på Toten. Hoff danner, med den spredte tresettinga på og rundt kirkegården, et typisk, interessant parklandskap, bl.a. med fast bestand av den vakre spurvefuglen stillits.

Skog og myr

En spasertur med utgangspunkt i Torsætra gir gode muligheter for å oppleve naturkvalitetene på Totenåsen. Torsætra selv er alt beskrevet som kulturlandskap, men også nordover langs åsvegen ligger det enkelte fine beitemarker. Vest for Torsætra er det mulig å

oppleve flere typer rik og gammel granskog, deriblant grov urskog på østsiden av Torsæterkampen. Sentralt i området ligger Rautsteinshytta, en populær rasteplass. Øst for Torsætra, ved Fiskelausen, er

det et stort, sammenhengende gammelskogsområde. I dette småkuperte, høytliggende skoglandskapet finnes det mange små bortgjemte tjern og daler. Fuglelivet er ikke rikt, men spennende, med bestander av skogsfugl, rype og hakkespetter. Den internasjonalt sjeldne lavarten huldrestry vokser også mange plasser.

Opplevelse av natur

Stimuler nysgjerrigheten!

Variasjon og liv i naturen er grunnlag for gode opplevelser. Økt kunnskap om natur stimulerer vår nysgjerrighet, og åpner sinnet for nye inntrykk. Nedenfor har vi beskrevet forslag til turer som leder gjennom områder med et rikt og særpregede biologisk mangfold. Turene gir samtidig uttrykk for det store spennet i natur som finnes i Østre Toten, og som vil kunne gi deg nye og spennende opplevelser.

Turforslag

Kulturlandskap

I kulturlandskapet er trolig sykkel det beste framkomstmiddelet. Ei fin rute på knapt ei mil, med utgangspunkt i Lena sentrum, vil være å bruke den gamle jernbanelinja til Kraby, lokalveg opp på Rv. 33, ta av fra denne enten til Gile eller Teten, ta av fra vegen til Kapp over Li og til Tømmerhol, ned igjen til Hoff kirke og tilbake langs Rv. 33 til Lena.

Kartlegging av biologisk mangfold

God kontakt med grunneierne og deres organisasjoner har stått sentralt i kartleggingen av biologisk mangfold i kommunen. Et nasjonalt system, med inndeling i naturtyper, har dannet grunnlaget for kartleggingen. Etter dette systemet regnes 56 naturtyper for å være spesielt viktige for biologisk mangfold i Norge.

Kartleggingsarbeidet er utført på følgende måte:

- Forekomster av arter i Østre Toten som er beskrevet i faglitteraturen, ble oppsøkt, kontrollert og kartlagt
- Nye feltregistreringer er utført

- Det enkelte området er gitt verdi (svært viktig, viktig, lokalt viktig)
- All informasjon som er samlet inn, er lagt inn i en database og avtegnet på kommunens digitale kartverk
- Informasjon om hvert enkelt område er sendt til berørte grunneiere

Til sammen er det kartlagt 156 lokaliteter i Østre Toten. Feltregistreringene vil fortsette og flere lokaliteter vil bli registrert etter hvert. Heftet gir en generell oversikt over naturen i Østre Toten, og noen eksempler på registrerte lokaliteter.

HVORFOR ER LOKALITETEN VERDIFULL?

Det er flere forhold som er med på å begrunne hvilken verdi et område skal ha etter at det er fastslått hvilken naturtype området representerer. Direktoratet for naturforvaltning har satt opp 5 kriterier for verdsetting av lokalitetene:

- Størrelse og velutviklethet (verdien øker med størrelsen og utviklingsgraden)
- Grad av tekniske inngrep (tekniske inngrep reduserer verdien)
- Forekomst av rødlistearter (verdien øker med antall og trusselsgrad)
- Kontinuitetspreg (verdien øker med miljøets alder)
- Sjeldne utforminger (nasjonalt og regionalt)

Natur i Østre Toten

Østre Toten har en variert natur som på flere måter er typisk for det indre Østlandet. I søndre del av kommunen ligger Totenåsen med vidstrakte barskoger, og i nord jordbruksbygda.

Naturgrunnlaget

De næringsrike kambro-siluriske bergartene i nordre del av kommunen forvitrer lett. Sammen med løsmasser fra istiden (moréne) gir det store arealer med god jord-

bruksmark. De arealene som ikke er nedbygd i denne delen av kommunen, har ofte en frodig og kalkkrevende vegetasjon.

I lavereliggende deler av bygda, nær Mjøsa, finnes det flere varmekjære, sørlige og sørøstlige arter med bl.a. innslag av lauvtrær som alm, ask og lind. I Skreibergene og liene i Totenvika er det et belte med skifer, kalk- og sandstein, hvor det vokser høgproduktiv granskog, med innslag av edellauvskog.

Hovednaturtype: Ferskvann/våtmark

NATURTYPE: Dammer

Karakteristikk

Dammer er små og gjerne grunne vannansamlinger som ligger i kulturlandskapet. De kan være naturlige, men er ofte kulturskapt.

Naturtypen i Østre Toten

Mange gardsbruk hadde tidligere minst en dam på garden til vanning av dyrene og bekjempelse av brann. Mange er fylt igjen, men nye har kommet til ved det økte vanningsbehovet i jordbruket. Dammer finnes derfor spredt på bygda, men er vanligst i området Lena, Kapp og Skreia.

Hvordan ta vare på naturtypen

Det viktigste er å unngå tørklegging. Det bør være noe fuktig grasmark inntil dammen, gjerne for-

sumpede partier, og sola bør få slippe til og varme den opp. De fleste dammer må renskes opp en sjelden gang for ikke å gro igjen. Dette bør utføres i to etapper for å bevare mangfoldet. Anlegg av fangdammer, som brukes for å hindre forurensning fra jordbruket, kan bidra til at naturtypen igjen blir vanlig.

Kraby

I kanten av bekken som danner skillet mot Rånåby, ligger det et flott eksempel på en moderne dam som har blitt et viktig livsmiljø for mange arter. Dammen ligger avskjermet, og har en utforming som gjør den egnet for et rikt dyre- og planteliv. Langs kantene på nord- og vestsida står vierkjerr, og det er bestand med bred dunkjevle og andre vannplanter i de grunneste delene. Om sommeren er den dekt av et grønt lag med andemat, og her trives flokker med ender i sommerhalvåret.

INTERESSANTE ARTER

Typiske planter: Vassgro, flikbrønse, andemat. Sjeldne planter: Bred dunkjevle, nikkebrønse, granntjønnaks, flatsiv. Amfibier: Liten salamander. Virvelløse dyr: Ulike øyestikkere og igler. Fugl: Stokkand, krikand, ulike sangere.

Se hva du finner!

Bare et fåtall dammer på Østre Toten er kartlagt, og mange flere bør undersøkes. Ved bruk av detaljerte kart og opplysninger fra lokale folk, er det enkelt å finne dem. Plantelivet og unge salamandre kan observeres ut på sommeren, mens de voksne salamandrene lettest sees på forsommeren under parringa.

Hovednaturtype: Skog

NATURTYPE: Urskog/gammelskog

Karakteristikk

Hos oss omfatter naturtypen i første rekke eldre granskog på Totenåsen. Selv om urskog nesten ikke finnes, er det likevel igjen en del granskoger som er så gamle at de er aktuelle å kartlegge.

Naturtypen i Østre Toten

På Totenåsen, og et par steder i Totenvika, er det registrert en rekke granskoger med innslag av arter som er tilknyttet gammelskog, noe som gjør dem biologisk verdifulle. Tre store områder er allerede vernet som naturreservat.

Hvordan ta vare på naturtypen

Naturkvalitetene i naturtypen urskog/gammelskog er i første rekke knyttet til liten menneskelig på-

virkningsgrad, spesielt hogst. Omfattende hogstinngrep er ødeleggende for naturtypen. I enkelte tilfeller kan lukkede hogster foretas, hvis de utføres skånsomt slik at livsvilkårene for arter knyttet til naturtypen bevares. Vanlig friluftsliv, eller husdyrbeite, utgjør neppe noen trussel, og beitinga kan tvert imot være positiv for naturtypen.

Torsæterkampen

Torsæterkampen ligger på Totenåsen og er kommunens høyeste punkt på 841 m.o.h.. Høydeplatået, og deler av skogsliene rundt, ble vernet på 90-tallet som naturreservat. Av sjeldne og truede arter finnes spesielt mange vedboende sopp og kravfulle lav, men her er også sjeldne planter og fugler. Særlig i øvre del av lia mot Skjeppsjøen og Torsætra er skogen gammel, og her står det kanskje ekte urskog med store mengder grovt, dødt trevirke i alle nedbrytningsstadier – en virkelig trollskog!

INTERESSANTE ARTER

Fugl: Tretåspett, storfugl, lavskrike, rødstjert.
Planter: Huldregras. Sopp: Svartsonekjuke, rosenkjuke, rynkeskinn, granrustkjuke, duftskinn. Lav: Huldrestry, trådragg, kort trollskjegg, ulvelav, lungenever, skrubbenever, randkvistlav, skrukkelav.
Moser: Grønnsko, pusledraugmose.

På Totenåsen dominerer fuktige granskoger. Gneis og andre næringsfattige bergarter har gitt et tynt jordsmonn, og en nøysom vegetasjon.

Kulturhistorie

Mennesker har vært bosatt på Østre Toten i flere tusen år, noe landskapet bærer preg av. Menneskets bruk av naturen har alltid hatt stor betydning for det biologiske mangfoldet.

Mangfoldet av arter knyttet til det gamle jordbrukslandskapet nådde trolig en topp på 1800-tallet, etter en lang periode med innvandring av nye arter. Allsidige driftsformer gav et variert landskap, og gode livsbetingelser for dyr og planter. På slutten av 1800-tallet snudde tendensen som følge av ny teknologi og økt produktivitet i jordbruket. Oppdyrkingen skjøt fart, og jordbrukslandskapet ble mer preget av monokulturer. Særlig har utviklingen de siste 30-40 årene gjort at mange viktige livsmiljøer har forsvunnet, bl.a. som følge av bekkelukking, fjerning av gårdsdammer og kantvegetasjon, oppdyrking og gjengroing av beitemarker og slåttinger osv.

Det er en stor utfordring for jordbruket å ta hensyn til viktige naturtyper i kulturlandskapet i Østre Toten. Gårdbrukere kan søke om støtte til tiltak som bidrar til å ta vare på biologisk mangfold i land-

brukets kulturlandskap, f.eks. til skjøtsel av beitemark og slåttinger.

Halvparten av norske arter er knyttet til skogen, og også halvparten av de truede artene lever hovedsakelig her. Utnyttelsen av skogsmarka og trevirket har derfor stor betydning for artsmangfoldet.

En sterk nedgang i lauvskogsandelen de siste 100 årene har redusert leveområdet for mange arter. Kravfulle arter tilknyttet edellauvskog har blitt fåtallige på Toten som følge av kultivering av varmekjære og lauvrike skogsmiljøer i lavereliggende områder. I tillegg har systematisk grøfting av kalkrike, fuktige sumpskog og myrer i låglandet på 1900-tallet bidratt til at mange arter har fått ødelagt sine livsmiljøer.

Sterkt behov for trevirke gjennom minst to hundreår medførte hard hogst i all gammel skog. Bestandsskogbruket, med store hogstflater av bare et ensaldret treslag, gir dårlige livsvilkår for arter som trenger stabile og varierte skogsmiljøer. Det finnes imidlertid mange områder på Totenåsen som ikke har vært flatehogd. Det er skogbrukets utfordring å gi artene tilknyttet disse områdene fortsatt gode livsbetingelser gjennom et skogbruk preget av variasjon. Gjennom standardene for «Levende Skog» blir dette hensynet ivaretatt.

Verdifulle lokaliteter i kommunen

På Østre Toten er det verdifulle lokaliteter både i kulturlandskapet og i utmarka. De 156 lokalitetene er fordelt på 23 ulike naturtyper. Framstillingen nedenfor gir en oversikt over utvalget av naturtyper som er beskrevet for Norge, med unntak av havstrand. Naturtyper som er registrert i Østre Toten er angitt med antall kjente lokaliteter i parentes. Kartet på neste side viser 6 av de kjente lokalitetene.

Myr

Registrert i Østre Toten: Rikmyr (8), Kilde og kildebekk (1)

Ikke registrert: Intakt lavlandsmyr, Intakt høgmyr, Terrengdekkende myr, Palsmyr

Rasmark, Berg og Kantkratt

Registrert i Østre Toten: Sørvendt berg og rasmark (1)

Ikke registrert: Kantkratt

Fjell

I biologisk mangfold-sammenheng er det de kalkrike fjellområdene som skiller seg klart ut. Ingen slike er registrert i Østre Toten.

Kulturlandskap

Registrert i Østre Toten: Slåtteenger (10), Artsrike veikanter (4), Naturbeitemark (26), Småbiotoper (1), Parklandskap (3), Erstatningsbiotoper (1), Skrotemark (1)

Ikke registrert: Grotter/gruver, Hagemark, Skogsbeiter, Kystlynghei, Kalkrike enger, Fuktenger, Slåttemyr, Store gamle trær,

Ferskvann/Våtmark

Registrert i Østre Toten: Deltaområder (3), Flomdammer og meanderende elveparti (2), Viktige bekkedrag (1), Rike kulturlandskapssjøer (1), Dammer (3)

Ikke registrert: Mudderbanker, Kroksjøer, Naturlig fisketomme innsjøer og tjern, Større elveører, Fossesprøytoner, Ikke-forsurede restområder, Kalksjøer

Skog

Registrert i Østre Toten: Rik edellauvskog (3), Kalkskog (4), Gråor-heggeskog (1), Rikere sumpskog (7), Gammel lauvskog (2), Urskog/gammelskog (34), Bekkekløfter (8)

Ikke registrert: Bjørkeskog med høgstauder, Brannfelt, Kystgranskog, Kystfuruskog, Gammel edellauvskog

Andre viktige forekomster (31)

Dette er for det meste lokaliteter som er viktige for en eller flere villarter.

Hovednaturtype: Skog

NATURTYPE: Gråor-heggeskog

Karakteristikk

På Toten omfatter denne naturtypen i første rekke gråorskoger langs vassdrag, særlig Lenaelva, men også på finkornede løsmasser i fuktige ller.

Naturtypen i Østre Toten

Mye gråor-heggeskog har trolig blitt dyrket opp gjennom tidene, og flere av de siste områdene forsvant gjennom forbygningen av Lenaelva for noen år siden. Fortsatt har vi igjen fine lokaliteter langs Lenaelva, og mindre forekomster langs andre vassdrag og i enkelte bratte bekkedaler i Totenvika.

Hvordan ta vare på naturtypen

Verdiene i naturtypen er særlig knyttet til den gamle lauvskogen.

Det er derfor best å la forekomstene få stå i fred for inngrep, og steinfyllinger ute i skogen bør unngås. Ved en eventuell hogst bør det tas spesielle hensyn, slik at en bl.a. bevarer et stort innslag av gamle, døde og døende trær.

Sundvika

Ved Lenaelvas utløp i Mjøsa, innerst i Totenvika naturreservat, ligger en av de mest intakte gråor-heggeskogene i kommunen. Om våren dekkes marka av store tepper med gulveis og hvitveis. I trærne er det fuglekor med troster, sangere og finkefugl. Utover sommeren får skogen et tropisk preg med humle, som slynger seg oppover trærne i skogkanten, og høyvokste gras og urter inne i skogen. Selv om skogen er ung, skjer gjen groingen raskt, og det har begynt å bli en del døde trær. Den sjeldne og rødlistede dvergspetten dukker derfor av og til opp her.

INTERESSANTE ARTER

Planter: Gulveis er en karakterart, ellers er mye hvitveis, rips, og store urter og bregner som strutseving, turt, mjødurt og tyrihjel (lushatt), typisk.

Sopp: Skarlagenvårbeget er en typisk vakker beger-sopp som kommer om våren. Aniskjuke er en svært sjelden, hvit vedboende sopp på vier og selje.

Fuglelivet er rikt med kravfulle arter som gulsanger og dvergspett.

Hovednaturtype: Skog

NATURTYPE: Kalkskog

Karakteristikk

Kalkskogene på Toten domineres av furu og/eller gran. Jordsmonnet er vanligvis grunt, og vegetasjonen preget av tørketålende arter.

Naturtypen i Østre Toten

I Østre Toten finnes naturtypen sparsomt som furuskoger i bratte lier i Skreiberga og Totenvika, og mer utbredt som furu- eller gran-skoger på grunnlendt mark på ryggen fra Balke og vestover forbi Kapphøgda.

Hvordan ta vare på naturtypen

Eventuell avvirkning må skje skånsomt, og ikke gjennom flatehogst.

Det bør legges til rette for naturlig furuforyngelse. I Østre Toten har mange kalkskoger en lang kulturhistorie, bl.a. gjennom husdyrbeite. Opphør av dette beitet har sannsynligvis vært uheldig for mange arter.

Balke

Furuskogen i lia nordøst for Balke kirke er den mest verdifulle kalkskogen i kommunen. Lokaliteten har vært vurdert som naturreservat, og regnes for verneverdig i nordisk sammenheng. Den er en rest av et stort kalkskogsområde på Balkehøgda. Plantelivet er ikke spesielt rikt, men her vokser mange sjeldne og truede sopp knyttet til kalkfuruskog, bl.a. en art som er funnet få andre steder i verden, og først ble oppdaget på Balkehøgda. Den kalles "uventet slørsopp" fordi den dukker opp midtsommers, da det ellers er lite sopp å finne i skogen.

INTERESSANTE ARTER

Planter: Kalkfuruskog: rødflangre, dvergmispel, grønnburkne, lakrismjelt, vaniljerot. Mye blåveis er typisk for kalkgranskog.

Sopp: Flere arter jordstjerner (vokser på gamle maurtuer), spesielle slørsopper og musseronger.

Kartet nedenfor viser hvor seks av de omtalte lokalitetene i Østre Toten ligger. Disse eksemplene er

nærmere beskrevet i teksten, og er samtidig fine eksempler på hver sine viktige naturtyper.

NATURTYPE: Slåtteeenger

Karakteristikk

Slåtteeenger er enger som holdes i hevd med slått, og eventuelt også noe beite. De er artsrike, gamle og i liten grad gjødslet.

Naturtypen i Østre Toten

Mens naturtypen tidligere dekket mange tusen dekar, er det nå bare igjen noen små flekker i kommunen. Resten har blitt dyrket opp, hardt gjødslet, nedbygd eller har grodd igjen. Det finnes enkelte rester nede i bygda i god hevd som er skjøttet som følge av statlig støtte, eller fordi slåttenga er av spesiell interesse for brukeren.

Hvordan ta vare på naturtypen

Slåtteeengene bør slås på ettersommeren hvert eller annet hvert år, og graset må fjernes. Gjødsling, sprøyting eller jordbearbeiding ødelegger naturtypen. Etterbeite av husdyr på høsten er en fordel.

Gile

På denne garden ligger noen av de best bevarte kalktørrengene på Østlandet. Engene ligger rundt kalkknauser og gamle gravhauger, og dekker til sammen 10-20 dekar. De holdes fortsatt i ganske god hevd, og utgjør en viktig attraksjon for turister som besøker garden. Artsmangfoldet er høyt med over 100 arter på enkelte hauger, og inntil 40 arter pr. m² enkelte steder. En rekke sjeldne og truede plantearter og beitemarkssopp forekommer. Midt på tunet ligger også en godt bevart gardsdam som er levested for flere sjeldne arter.

INTERESSANTE ARTER

Typiske planter: blåklokke, tiriltunge, prestekrage, engknoppurt, hårsveve.

Sjeldne planter: marinøkkelblom, hjertegras, enghaukeskjegg, engnellik, dragehode.

Beitemarkssopp: skarlagenvokssopp og andre vokssopp-arter, jordtunger, fingersopp.

NATURTYPE: Naturbeitemark

Karakteristikk

Naturbeitemark er åpne engsamfunn som beites av husdyr (sau, storfe, hest). De er gamle, og lite eller ikke gjødslet.

Naturtypen i Østre Toten

Naturbeitemarker var tidligere vanlige nede i bygda, men er nå svært sjeldne, og de gjenværende restene er utsatt for gjengroing eller overbeite og oppgjødsling. På Totenåsen er det derimot fortsatt mange fine beitemarker på setervollene som holdes i god hevd.

Hvordan ta vare på naturtypen

Mangfoldet på beitemarkene bevares med et godt beitetrykk, helst ved bruk av flere forskjellige hus-

dyrarter. Gjødsling, sprøyting eller jordbearbeiding bør ikke forekomme, flere det vil ødelegge naturtypen. Spredte, store trær er positivt, men sterkt oppslag av ungskog og gjengroing fra kantene bør unngås. Intensiv beiting gir tråkkskader, og vil forringe og gradvis ødelegge naturkvalitetene til beitemarka. Tilleggsfôring av husdyrene gir økte tråkkskader rundt fôringsplassen.

Torsætra

Denne setra er en fin representant for de mange setervollene på Totenåsen. Den er et populært friluftsmål, men holdes samtidig i god hevd av husdyr, særlig sau. Engene er næringsfattige og dominert av utpreget nøysomme planter som finnskjegg. Artsmangfoldet er ikke høyt, men er preget av typiske planter for naturbeitemarker. Innenfor lokaliteten finnes en rekke beitemarkssopp, deriblant flere nasjonalt og internasjonalt truede arter.

INTERESSANTE ARTER

Typiske planter: finnskjegg, harerug, tepperot, tiriltunge, legeberonika, hårsveve.

Sjeldne planter: engnellik, marinøkkel, bakkesøte
Beitemarkssopp: mange arter rødskivesopp, vokssopp, jordtunger og fingersopp